

29.5.2006

DIGITAALISEN KIRJASTON OHJAUSJÄRJESTELMÄ
OHJELMISTO- JA STANDARODINTITYRYHMÄN KOKOUS

Aika Ma 29.5.2006 klo 13:00 – 15:30

Paikka Helsingin yliopiston kirjasto, Fabianian neuvotteluhuone:

Osallistujat Juha Hakala (pj), HYK Seija Laitinen-Kuisma (J:kylän mlk:n kirj.)
Annu Jauhiainen, HYK Marika Puputti (HAAGA)
Esa-Pekka keskitalo, HYK (siht.) Ari Rouvari, HYK
Ari Hovila (Tritonia, Vaasa) osallistui konferenssipuhelimitse

Timo Hellgrenillä (VTT) oli este.

Asiantuntijana: Nanna Jokinen

1 KOKOUKSEN AVAUS JA ASIALISTAN HYVÄKSYMINEN

Puheenjohtaja avasi kokouksen.

Asialistaa hyväksyttiin työjärjestykseksi sillä muutoksella, että kohta (2), toimintasuunnitelman täsmentäminen, siirrettiin kohdaksi (6).

2 MARC21 SUOMEN KIRJASTOJEN YHTEISEKSI FORMAATIKSI?

Nanna Jokinen alusti kutsun liitteenä olleen muistion pohjalta.

Asian valmistelussa on ollut esillä kaksi vaihtoehtoa: (1) ryhmä antaa suosituksen MARC21:een siirtymisestä nyt; tai (2) valmistellaan maaperää vielä ja päätetään suosituksesta syksyllä.

Asian käsittely on yleisten kirjastojen sektorilla alkuasteellaan. Tarvitaan vielä perehtymistä ja keskustelua, ennen kuin päätöksenteko on mahdollista. Kentällä kaivataankin lisää tietoa uudesta formaatista ja siitä, millainen prosessi sen käyttöönotto on. Todettiin, että MARC-formaatin uudet www-sivut <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/formaatti/> ovat erittäin hyödylliset, ja niistä pitää tiedottaa kirjastokentälle.

Joka tapauksessa yleisten kirjastojen neuvosto voi ainoastaan suositella MARC21:n käyttöönottoa, koska sitä koskevat ratkaisut on lopulta tehtävä kussakin kunnassa erikseen. Kunnallinen päätöksenteko saattaa myös johtaa siirtymisen eriaikaisuuteen.

Kunnissa huolta tulevat herättämään formaatinvaihdoksen aiheuttamat kustannukset. Mahdollisesta keskitetystä rahoituksesta muodostuu suuri summa, joka vaatii lujat perustelut. Perusteet ovat hyvät:

29.5.2006

- tehokkuuden parantaminen, kun formaattien ja konversioiden ylläpito yksinkertaistuu
- kilpailevan ohjelmistotarjonnan lisääntyminen, kun FINMARC-tuki ei ole karsiva tekijä.
- KuntaIT-hankkeen (ja ValtIT-hankkeen) tavoitteiden mukaisuus

Yleisten kirjastojen neuvoston ja Kansalliskirjaston tulisi ajaa formaatin vaihtamisen keskitettyä rahoitusta OPM:ssä yhteistoiminnassa.

Kirjastojärjestelmien osalta MARC21:een siirtymiseen ollaan valmistautumassa; jotkin järjestelmät jo tukevat sitä. Kotimaisilla ohjelmistotaloilla on olemassa strategiat vaihdoksen varalta.

Päätös:

Ohjelmisto ja standardointiryhmä ei vielä tässä vaiheessa anna muodollista suositusta MARC21:n yleisestä käyttöön otosta.

Syksyyn mennessä Kansalliskirjasto kokoaa seikkaperäisen tausta-aineiston MARC21:een siirtymisestä ja toimittaa sen yleisten kirjastojen neuvostolle sekä erikoiskirjastojen neuvostolle. Kansalliskirjasto lisää tiedotusta MARC21:stä ja siihen siirtymiseen liittyvistä seikoista.

Asia pyritään saamaan yleisten kirjastojen neuvoston ja erikoiskirjastojen neuvoston käsittelyyn mahdollisimman pian. Neuvostoilta toivotaan MARC21-suositusta.

Nanna Jokinen hoitaa asiaa Seija Laitinen-Kuisman ja Timo Hellgrenin kanssa neuvostojen puheenjohtajien suuntaan.

3 MUITA AJANKOHTAISIA STANDARDIASIOITA

Juha Hakala raportoi.

(a) ISO TC 46:n (Information & Documentation) kokous helmikuussa 2006

Komiteassa on käsiteltävän useita kirjastojen kannalta merkittäviä standardeja.

Uuden ISSN-standardin valmistelu etenee. Näyttää siltä, että sen käyttöön otosta tulee ohjelmistotoimittajien kannalta pulmallisempi kuin uuden ISBN:n käyttöön otosta.

ISO2709 (Format for Information Exchange) – standardin seuraajan valmistelu etenee. Kyseessä on MeXchange, bibliografisen MARC-datan XML-esitysmuodon standardi. Toisin kuin Kongressin kirjaston kehittämä MARCXML, MeXchange on formaattineutraali.

DOI:sta (Digital Object Identifier) halutaan pikaisesti ISO-standardi. Standardointiin liittyy kuitenkin isoja periaatekysymyksiä. DOI:hin liittyy

29.5.2006

patentoituja piirteitä, mikä voi herättää vastustusta. Lisäksi DOI on ainakin teoriassa päällekkäinen muiden ISO-tunnusjärjestelmien kanssa.

ISPI (International Standard Party Identifier Code) on auktoriteettitietueiden tunniste. Sitä edistää erityisesti kansainvälinen tekijänoikeusjärjestöjen kattojärjestö CISAC.

(b) ISO-standardoinnin tilanne kansainvälisesti ja Suomessa (tietohuoltokomitea)

ISO-standardointia vaivaa resurssien puute. Esimerkiksi digitaalisen aineiston hallinnan alalta puuttuu ilmeisen tärkeitä standardeja. ISO:n standardointiprosessien hitaus on johtanut siihen, että se sivuutetaan ja käytetään muita standardointiteitä.

Kirjastoille ISO:n toimintaan osallistuminen on raskas taakka, ja vain harvat kirjastot ovat mukana aktiivisesti. Kustantajat ja tekijänoikeusjärjestöt ovat saaneet sen takia enemmän sananvaltaa standardien muokkaamisessa. - Suomen tietohuoltokomiteassa ongelma taas on päinvastainen: siihen on vaikeaa saada mukaan kustantajien edustajia.

(c) ISO Identifiers roundtable 13. – 14.3. 2006

Kokouksessa käsiteltiin digitaalisten dokumenttien tunnistamista. Tunnistamiseen voi käyttää perinteisiä tunnuksia (ISBN, ISSN jne.) tai "toiminnallisia" tunnuksia, joihin liittyy myös resoluutiopalvelu, jonka avulla dokumentti löytyy (DOI, PURL, URN). Suomessa ei ole vielä kansallisia päätöksiä tällaisten tunnusten käyttämisestä.

Päätös Merkittiin tiedoksi.

4 Standardipohjan kuvauksen laatiminen

Esa-Pekka Keskitalo ja Ari Rouvari esittelivät standardipohjan kuvauksen luonnoksia. Ne pyritään saamaan ryhmän www-sivulle piakkoin. Mallina on ollut JISC:n vastaava dokumentti (<http://www.ukoln.ac.uk/distributed-systems/jisc-ie/arch/standards/>).

Päätös Triangelitiimi viimeistelee standardipohjan kuvauksen. Se käsitellään ohjausjärjestelmän seminaarissa syksyllä 2006.

5 Ohjelmistojen tilanne

(a) Voyager

Annu Jauhiainen raportoi, että Voyageriin ja ohjelmiston toimittajaan liittyvistä huolista on keskusteltu pitkin talvea. LINNEA2-konsortion asioista oli 24.5.

29.5.2006

neuvottelu Endeavorin johdon kanssa; Suomesta paikalla oli kansalliskirjastolaisten lisäksi konsortion puheenjohtaja Ari Muhonen.

Voyagerin ongelmien osalta saavutettiin kompromissiratkaisu, jossa konsortion täytyy tinkiä korjattavien seikkojen listasta sekä nopeuttaa maksuaikataulua.

Keskusteluissa Endeavor on toistuvasti linjannut, että Voyageriin ei ole tulossa mitään suurempia muutoksia, vaikka sitä kuitenkin jatkuvasti kehitetään. Lisätoimintoja rakennetaan erillisinä ohjelmistoina, jotka ovat integroitavissa Voyageriin.

Juha Hakala huomautti, että kehitys on samanlaista muissakin kirjastojärjestelmissä. Järjestelmien hankkijan kannalta on hankalaa, että eri moduulien funktiot ovat eri järjestelmissä erilaiset. Järjestelmän osien vaihdettavuus ei välttämättä toteudu. Yhteensopivuusongelmia sovellusten välillä tulee myös väistämättä esiintymään.

LINNEA2-konsortion yleiskokous on syyskuussa, ja siellä epäilemättä tullaan taas tarkastelemaan tilannetta.

AMKIT-konsortiolla on tavoitteena tarkastella kirjastojärjestelmien tarjonnan tilannetta seuraavalla tulossopimuskaudella.

(b) Kaukolainausjärjestelmän hankinta ja ISO ILL-protokollan tilanne

Annu Jauhiainen selosti asiaa.

LINNEA2-konsortio päätti keväällä aloittaa kaukolainausjärjestelmän hankinnan. Se hankitaan nimenomaan konsortiolle, tässä vaiheessa ei ole mahdollista ryhtyä kartoittamaan laajempaa kiinnostusta järjestelmään. Hankinnan vaatimusmäärittelyt tuodaan kuitenkin tämän ryhmän käsittelyyn. Muut kirjastosektorit otetaan tarjouspyyntöön mukaan optioina.

Alustavasti näyttää siltä, että markkinoilla on tarkoitukseen sopivia järjestelmiä saatavilla.

Protokollan tilannetta ei ennetetty tarkastelemaan.

(b) ENCompass ja OA-JES-hankkeeseen liittyvät ohjelmistoasiat

Esa-Pekka Keskitalo raportoi.

ENCompass on aiheuttanut ongelmia. Joulukuussa käyttöön otettu uusi versio osoittautui puutteelliseksi. Siinä oli aluksi vakausongelmia. Lisäksi siinä on kaksi vakavaa toiminnallista puutetta: SRU- ja OAI-PMH-protokollat eivät toimi. Tämä takia kokoelmia ei saada haettaviksi Nelliportaalin kautta eikä ENCompassiin voi perustaa julkaisuarkistoja.

29.5.2006

Ohjelmiston toimittaja ei ole vielä pystynyt sanomaan, milloin kriittiset ongelmat korjataan. Kun julkaisuarkistojen suhteen täytyy edetä nopeasti, Kansalliskirjasto on ollut pakotettu tarkastelemaan muita ohjelmistovaihtoehtoja.

Opetusministeriö on rahoittanut avointa saatavuutta Suomessa edistävää OA-JES -hanketta (ks. www.openaccess.fi). Kansalliskirjasto tarkastelee hankkeessa pitkäaikaissäilytystä ja vapaakappaleluovutuksen järjestämistä sekä kartoittaa tarvetta kansallisille julkaisuarkistoihin liittyville palveluille. Joka tapauksessa Kansalliskirjasto lisää julkaisuarkistojen teknologian tuntemustaan ja tukee arkistojen perustajia ja ylläpitäjiä.

Kansalliskirjasto tutkii myös mahdollisuutta tarjota keskitettyä julkaisuarkiston alustapalvelua DSpace-alustalla. Tämä ratkaisu on vaihtoehto yliopistojen yms. itse, omalle laitteisto- ja ohjelmistoalustalleen perustamalle arkistolle. Varsinkin isommat korkeakoulut epäilemättä kehittävät omia ratkaisujaan. Hankkeen tavoitteisiin ei kuulu yhtenäistää julkaisuarkistojen ohjelmistoratkaisuja.

(d) MetaLib, SF ja MetaIndex ym.

Ari Rouvari raportoi

Vuotta 2006 leimaa ammattikorkeakoulujen portaalien käyttöönotto. Vuoden lopussa arvioidaan käytössä olevan 12 AMK-portaalia. Myös maakuntakirjastojen portaaleita avataan tänä vuonna.

Portaaliohjelmisto MetaLibin kohdalla ENCompass aiheuttaa ongelmia Nelliportaalin suunnasta katsottuna. Kirjastojärjestelmien käyttö onnistuu sen sijaan Nelliä ylipäätään hyvin. Kotimaisten järjestelmätoimittajien kanssa on tehty yhteistyötä.

MetaIndex on vuoden 2006 alussa MetaLibiin hankittu uusi lisäosa. Sen avulla voidaan OAI-protokollalla haravoida eri järjestelmistä metadataa indekseiksi. Indeksit voidaan antaa asiakkaiden haettaviksi näiden huomaamatta eroa indeksihauun ja tietokantahaun välillä.

Yhtenä esimerkkinä mainittiin mahdollisuus poimia kirjastotietokannoista vain tiettyjä kokonaisuuksia; esim. VIOLasta voidaan poimia indeksi niistä äänitteistä, jotka on digitoitu ja jotka siis saa nopeasti kuunneltavaksi Musiikkikirjastossa. Käyttömahdollisuuksia rajoittaa lähinnä se, löydetäänkö parametrit, joilla haluttujen tietueiden poiminta saadaan onnistuneesti tehtyä.

Shibboleth-käyttäjätunnistus on käytössä tällä hetkellä 7 korkeakoulussa, vuoden lopussa käyttäjiä odotetaan olevan yli kymmenen.

Asiakkaan kannalta on ollut hankalaa se, että lisensoitujen aineistojen käytönrajaukset perustuvat IP-osoitteisiin, joten Shibboleth-kirjautumisella niihin ei vielä pääse käsiksi. Tämä on kierretty liittämällä Nelli-kirjautumiseen

29.5.2006

välityspalvelimen (Ezproxy) automaattinen käynnistyminen. Näin myös IP-rajatut aineistot avautuvat samalla kertaa käytettäviksi.

Lisensoitujen aineistojen hallintaa (ERM) käsittelevä seminaari pidetään 19.9.2006 Helsingissä.

Päätös

Merkittiin raportit tiedoksi.

Sovittiin, että kaukolainajärjestelmän vaatimusmäärittelyt tuodaan ryhmän käsittelyyn muiden sektorien näkökantojen huomioon ottamiseksi.

6 Ryhmän loppuvuoden toimintasuunnitelman täsmentäminen

Todettiin kolme pääasiaa:

- Standardipohjan viimeistely ja käsittely
- MARC21-asioiden eteenpäin vieminen
- Kaukolainajärjestelmän hankinta, etenkin vaatimusmäärittelyjen tarkastelu

Päätös

Kolmen pääkokonaisuuden osalta edetään siten kuin tästä muistiosta selviää.

7 Kirjasto 2.0

Siirrettiin seuraavaan kokoukseen.

8 Seuraavan kokouksen ajankohta

Päätettiin pitää syksyllä kaksi kokousta:

Ma 25.9.2006 klo 10:00 – 12:00

Ma 11.12.2006 klo 13:00 – 16:00

9 Muut asiat

Ei ollut.

10 Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 15.30.